

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยในหมวด 4 มาตรา 28 ระบุว่า “การจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้โดยผสมผสานสาระความรู้ในสัดส่วนที่สมดุล รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา” ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 – 2549 ที่เน้นการเสริมสร้างพื้นฐานทางจิตใจให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) อีกทั้งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 ได้กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษาไว้ว่า การจัดการศึกษาควรให้ความสำคัญทั้งในด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนในทุก ๆ ด้าน โดยเน้นว่าทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการพัฒนาผู้เรียนควรเน้นการพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์หรือเน้นการพัฒนาทักษะชีวิต (Life skills) เพื่อที่จะให้เยาวชนมีความมั่นคงทางจิตใจ มีการปรับตัว มีทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคลให้เป็นไปอย่างราบรื่น เกิดการเรียนรู้ทางด้านอารมณ์และความรู้สึกรู้สีกของตนเองในด้านการอยู่ร่วมกันในสังคม ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จิตพิสัยจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม บุคลิกภาพ ความสำเร็จ และความล้มเหลวของชีวิตในอนาคตของเด็ก หากเด็กได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยจะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพและเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีบุคลิกภาพเป็นไปตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม (กรมวิชาการ, 2543)

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชากรด้านคุณภาพชีวิตเป็นอย่างมาก ความเจริญทางด้านจิตใจที่ไม่มีความสมดุลกับความเจริญทางด้านวัตถุก่อให้เกิดปัญหาพฤติกรรมทางศีลธรรม จริยธรรมมากขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากการดำรงชีวิตภายหลังจากที่ได้รับเอาความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยีของต่างชาติเข้ามาใช้กันอย่างแพร่หลาย แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมโทรมทางจิตใจ เพราะการพัฒนาทางศีลธรรมนั้นเป็นการสร้างความสูงส่งทางด้านจิตใจ โดยมีความรับผิดชอบ ความสำนึกในเรื่องเกี่ยวกับความถูกต้อง ความยุติธรรม ตลอดจนความรับผิดชอบต่อการทำของตนเอง กลุ่มบุคคลที่ควรได้รับความสนใจและเอาใจใส่เป็นพิเศษจะเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน ทั้งนี้เพราะมีแนวโน้มในการกระทำผิดเพิ่มมากขึ้นทุกวัน

(คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530 อ้างถึงใน บุญมี พรหมวงศ์, 2542) วิจารณ์จำนวนมากมีแนวโน้มของพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ได้แก่ การใช้สารเสพติด การมีเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์โดยไม่ได้วางแผน ค่านิยมที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ความเครียดและความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเรียนและปัญหาครอบครัว รวมไปถึงการฆ่าตัวตาย ซึ่งวิธีนี้ ถือว่าเป็นกำลังสำคัญของการพัฒนาประเทศชาติ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งกรมวิชาการ (2543) วิเคราะห์ว่าเกิดจากการปรับตัวทางสังคมที่ไม่เหมาะสมความสามารถของการปรับตัวทางสังคมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของครอบครัวเป็นหลัก ถ้าความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นไปอย่างราบรื่นและมั่นคง ก็จะส่งผลให้เยาวชนเห็นคุณค่าในตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม มีความเข้าใจผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น รู้จักช่วยเหลือผู้อื่นตามความเหมาะสม นั่นคือการเกิดทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยนั่นเอง ทำให้เด็กสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม การดำเนินชีวิตทางสังคมจะต้องอาศัยองค์ประกอบทางด้านเชาวน์อารมณ์ด้วย เพราะเชาวน์อารมณ์คือความเข้าใจความรู้สึกรู้สึกของตนเอง และผู้อื่น รู้จุดเด่น ข้อด้อยของตนเอง แสดงออกทางอารมณ์ และใช้ชีวิตได้อย่างเหมาะสม สิ่งที่เป็นต่อการใช้ชีวิตโดยอาศัยการมุ่งปลูกฝังตั้งแต่เด็กคือ ให้มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับจิตใจ มีความสุขอย่างที่ควรจะเป็น และสามารถที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ (สมศักดิ์ สันธุระเวช, 2542) และยังช่วยด้านพัฒนาการของเด็กให้เป็นไปอย่างสมบูรณ์ เพื่อจะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคต ดังนั้นการพัฒนาค้นจึงต้องพัฒนาให้มีคุณภาพทั้งทางกายและจิตใจ ซึ่งการพัฒนาจิตพิสัยนั้นจะช่วยให้มีศักยภาพที่มีอยู่มาใช้อย่างเต็มที่ และพร้อมที่จะพัฒนาให้เป็น คนเก่ง คนดี และมีความสุขตามที่สังคมต้องการ

การใช้กิจกรรมกลุ่มในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ฝึกให้คิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ จินตนาการที่เป็นประโยชน์และสัมพันธ์กับชีวิตในแต่ละช่วงวัย ก็เป็นส่วนหนึ่งของหลักการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (กรมวิชาการ, 2546) ซึ่งกรมเพชร นัตรสุกุล (2546) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีการที่ดีเพราะเป็นการเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริงสามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมีความซาบซึ้งและพอใจที่จะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตนเอง อีกทั้ง ผลจากการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความมีวินัยในตนเอง ที่ทำการศึกษาโดยลัดดาวรรณ ณ ระนอง (2525 อ้างถึงใน กรมเพชร นัตรสุกุล, 2546) นั้นสามารถพัฒนาความมีวินัยในตนเองให้สูงขึ้นได้ รวมทั้งจากการวิจัยของอรุณ มังนุวัฒน์ (2540) พบว่า กิจกรรมกลุ่มสามารถเพิ่มพัฒนาการของอัตรานิสัยของนักเรียนให้เพิ่มขึ้นได้ อีกทั้งกิจกรรมกลุ่มนั้นยังสามารถช่วยปรับเปลี่ยนหรือสร้างเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นได้ และยังช่วยในการฝึกทักษะด้านการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ฝึกทักษะการคิดพิจารณาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น สามารถช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและพัฒนาด้านอารมณ์ สังคม ทักษะคิดความสนใจ ความสามารถของนักเรียน ซึ่งเจตคตินั้นเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง ซึ่งต้องอาศัยการสะสมและดำเนินการอย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้เยาวชนเกิดความมั่นใจและสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้

เด็กวัยประถมศึกษาตอนปลายเป็นวัยที่มีความสับสนในการปรับตัวเพราะเป็นวัยที่ก้าวเข้าสู่วัยรุ่นตอนต้น จึงมีสภาวะที่ก่อให้เกิดความเครียดทางอารมณ์และอาจเป็นสาเหตุหลักดันให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นปัญหาสังคมต่อไปได้ อีกทั้งเป็นวัยที่กำลังก่อรูปแบบของบุคลิกภาพ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับมีอิทธิพลต่อชีวิตของเด็กในอนาคตเป็นอย่างมาก ระเบียบนี้เป็นระยะของการเข้ากลุ่ม มีการรวมกันเป็นกลุ่มพัฒนาการทางสังคมจะมีมากขึ้นเด็กในวัยนี้จึงควรได้รับการฝึกทักษะทางสังคมเพื่อการเข้าสังคมได้อย่างเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของเพื่อนและบุคคลรอบข้าง นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เป็นวัยที่มีทักษะทางภาษา ทักษะการคิด การทำ

กิจกรรมต่าง ๆ ได้คล่องตัวและสามารถเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้ดีกว่าเด็กเล็ก ๆ (สุขุมล เกษมสุข, 2548) ดังนั้น องค์การอนามัยโลก (1994) จึงได้เสนอแนะว่า การนำโปรแกรมทักษะชีวิตไปใช้ให้ประสบความสำเร็จนั้น ควรใช้ในช่วงอายุ 6 – 16 ปี เนื่องจาก ช่วงอายุดังกล่าวเป็นช่วงที่สำคัญต่อการพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้สำหรับเด็ก จึงควรให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทักษะชีวิตให้เกิดขึ้นในช่วงอายุดังกล่าว และเนื่องจากยังไม่พบการศึกษาของกิจกรรมกลุ่มที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย

2. คำถามในการวิจัย

กิจกรรมกลุ่มจะมีผลต่อการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หรือไม่

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

3.2 เพื่อเปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการทดลอง

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 นักเรียนในกลุ่มทดลองมีการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มมากกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

4.2 นักเรียนในกลุ่มทดลองมีการพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยหลังการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มสูงกว่านักเรียนในกลุ่มควบคุม

5. ขอบเขตของการวิจัย

5.1 ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชาย-หญิง ที่กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 60 คน

5.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2548 โรงเรียนบ้านโนนม่วง ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่มีคะแนนจากการทำแบบวัดทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 32 คน ประกอบด้วย กลุ่มทดลองจำนวน 16 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 16 คน

5.3 ตัวแปรที่ศึกษา

5.3.1 ตัวแปรต้น คือ การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย

5.3.2 ตัวแปรตาม คือ ทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย

5.4 ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย ใช้เวลา 3 เดือน (เดือน พฤศจิกายน 2548 – เดือนมกราคม 2549)

6. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

6.1 **ทักษะชีวิต** หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม โดยอาศัยการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์อันจะนำไปเปลี่ยนแปลง แก้ไขความคิด ทักษะคติ ตลอดจนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

6.2 **จิตพิสัย** หมายถึง พฤติกรรมที่เกี่ยวกับอารมณ์หรือความรู้สึกนึกคิด จิตใจและค่านิยม ซึ่งเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาจากการได้รับประสบการณ์ จนเกิดเป็นความรู้สึก แสดงออกมาเป็นการกระทำซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะบุคคล ซึ่งวัดได้จากการทำแบบประเมินทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ประกอบด้วย

1) **ความตระหนักในตนเอง** หมายถึง การได้สำรวจตนเองและได้รับรู้ เข้าใจตนเองได้ตรงตามความเป็นจริง รู้จักการปรับปรุงตนเอง ตลอดจนยอมรับและเข้าใจ ในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคล

2) **ความภาคภูมิใจในตนเอง** หมายถึง ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง รู้สีกว่าตนมีคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในตนเอง รู้จักและยอมรับตนเอง กล้าเผชิญความจริงในสิ่งที่ตนเองควรปรับปรุงแก้ไข รวมไปถึงการรู้จักการสร้างเป้าหมายและมุ่งหวังในความสำเร็จ

3) **ความเห็นใจผู้อื่น** หมายถึง คุณลักษณะที่เกิดความเข้าใจและรับรู้ในความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น สามารถแสดงออกและช่วยเหลือผู้อื่น ได้อย่างเหมาะสม

4) **ความรับผิดชอบต่อสังคม** หมายถึง การรู้จักปฏิบัติตามกฎ กติกาต่าง ๆ ของสังคมและตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคม

6.3 **ทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย** หมายถึง คะแนนจากแบบประเมินทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นจากแบบประเมินทักษะชีวิตของประวิทย์ เอรารวรรณ์ และนุชนา เหลืองอังกูร (2544) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 32 ข้อ มีคะแนนอยู่ระหว่าง 32 - 160 คะแนน ผู้ที่ได้คะแนนสูง แสดงว่า มีทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยมากกว่าผู้ที่ได้คะแนนต่ำ

6.4 **กิจกรรมกลุ่ม** หมายถึง กิจกรรมที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปปฏิบัติร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกเกิดการพัฒนาด้านทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย โดยการใช้เทคนิค อภิปรายกลุ่ม กลุ่มย่อย กรณีศึกษา บทบาทสมมติ และเกม โดยมีขั้นตอนการทำกิจกรรม 4 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นนำ 2) ขั้นกิจกรรม 3) อภิปรายและวิเคราะห์ และ 4) วิเคราะห์และสรุป

6.5 **กลุ่มทดลอง** หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาด้านทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 10 ครั้ง ครั้งละ 45 - 60 นาที โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้นำกลุ่ม

6.6 **กลุ่มควบคุม** หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาด้านทักษะชีวิตด้านจิตพิสัย แต่ให้เข้าเรียนตามปกติในเวลาเดียวกับกลุ่มทดลอง

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้องในการเลือกกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาด้านทักษะชีวิตด้านจิตพิสัยไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนในระดับชั้นอื่น ๆ ตามบริบทของโรงเรียนที่เหมาะสมต่อไปได้

7.2 เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาคุณลักษณะให้สอดคล้องตามความต้องการของสังคมและสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข